

педагогические условия подготовки будущих учителей трудового обучения к инновационной деятельности и намечены перспективы в свете развития системы национального образования.

**Ключевые слова:** инновации, профессиональная подготовка, инновационная деятельность, творчество, компетентностный подход.

**Summary.** The article analyzes the theoretical approaches to the design of innovative pedagogical systems of training specialists in the sphere of technological and vocational education; priorities of modern technology education are identified; substantial component of training of future teachers of labor training for innovative teaching activities, pedagogical conditions of preparation of future teachers of labor training to innovation are considered; the prospects in the light of the development of the national education system are outlined.

**Keywords:** innovation, training, innovation, creativity, competence approach.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2015

С. А. Литвиненко, Н. В. Кіт

### ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ: РЕФЛЕКСИВНИЙ ПІДХІД

**Анотація.** У статті висвітлено особливості використання рефлексивного підходу у підготовці майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів у процесі проходження педагогічної практики. У змістово-організаційній побудові педагогічної практики як складовій формування готовності майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів ми виходили з потреб посилення естетичної спрямованості різних видів практики, забезпечення суб'єкт-суб'єктного, неперервного і творчого характеру підготовки кожного студента.

**Ключові слова:** підготовка майбутніх учителів початкових класів, естетичне виховання, педагогічна практика, педагогічна рефлексія.

**Постановка проблеми.** У часи стрімких соціально-економічних змін, коли поряд з позитивними тенденціями виявляється нівелювання культурних здобутків та втрата смисложиттєвих орієнтирів,

суспільство покладає значні надії на виховну місію педагога, який має сформувані у молодих поколінь культурно-ціннісні засади. Особлива відповідальність покладається на вчителя початкових класів, оскільки саме в початковій школі закладаються основи світоглядної культури дитини та основи знань про навколишній світ. На сучасному етапі реформування освіти в Україні визначається важливість удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів, посилення уваги щодо його становлення, оновлення змісту і технології підготовки, підвищення вимог до рівня професіоналізму.

Формування у молодших школярів певної системи художніх уявлень та поглядів слугує виробленню дієвих критеріїв у сприйманні оточуючого, естетичних цінностей та ідеалів. Важливим принципом естетичного виховання на сучасному етапі є реалізація комплексного підходу у системі естетичного виховання, що передбачає забезпечення у процесі впливу на дитину взаємодії різних видів мистецтва на основі міжпредметних зв'язків. У зв'язку з цим естетичне виховання, як виховання засобами мистецтва, так і засобами дійсності є органічною частиною будь-якого виду виховання.

Завданнями естетичного виховання у початковій школі є формування художньо-естетичної культури особистості, здатності до естетичного освоєння дійсності, що виявляється, як у розвитку компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, оцінок, смаків, потреб та ідеалів), емоційних переживань, так і в розвитку умінь і навичок активної перетворюючої діяльності в мистецтві, праці, побуті людських взаєминах, залучення учнів до різноманітних видів естетичної діяльності, що допомагає формуванню естетичних властивостей і якостей особистості, естетичного ставлення до дійсності.

**Аналіз останніх досліджень з проблеми.** У доробках науковців висвітлено проблеми підготовки вчителя до естетичного виховання школярів (Г.Локарева, Н.Миропольська, О.Отіч, Г.Падалка, Т.Пагула, О.Рудницька, Г.Тарасенко, А.Щербо, О.Щолокова та ін.) та формування готовності студентів до естетичної діяльності (О.Біла, Н.Євстігнеєва, Л.Зімакова, О.Макарова, Н.Сулаєва, В.Федорчук, Л.Яковенко та ін.). Аналіз філософської і психолого-педагогічної літератури (А.Бізяєва, К.Вазіна, Т.Давиденко, Г.Дегтяр, В.Єлісєєв, І.Ісаєв, Н.Кузьміна, Ю.Кулюткін, М.Мамардашвілі, А.Маркова Г.Сухобська, Г.Щедровицький та ін..) засвідчує визначальне значення рефлексії для професійного розвитку особистості, оскільки рефлексія: призводить до цілісного уявлення, про зміст, способи і засоби діяльності, дозволяє критично осмислювати себе і свою професійну діяльність у минулому, сьогодні й майбутньому. Рефлексивне ставлення людини до власної діяльності слугує глибшому її

усвідомленню, критичному аналізу і конструктивному вдосконаленню. У широкому розумінні професійна рефлексія набуває системоутворювального значення як фактор професійного становлення й удосконалення, особистісна якість та атрибут професійного мислення вчителя.

**Мета статті** полягає у висвітленні особливостей використання рефлексивного підходу у підготовці майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів у процесі проходження педагогічної практики.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У більшості концептуальних моделей педагогічної рефлексії (Г.Бізяєва, І.Гуткіна, Г.Єрмакова, М.Карнелович, В.Метаєва, А.Фурман та ін.) центральною ланкою постає дослідницька позиція педагога, заснована на здатності інтегрувати свій досвід, теоретичні знання і професійно-ціннісні орієнтації. Рефлексія як механізм професійного самовдосконалення та саморозвитку виявляється в здатності педагога займати аналітичну позицію по відношенню до себе і професійної діяльності. За сучасними уявленнями педагогічна рефлексія виконує такі функції: проектувальна (проектування та моделювання діяльності учасників педагогічного процесу); організаторська (організація найбільш ефективних способів взаємодії у спільній діяльності); комунікативна (як умова продуктивного спілкування суб'єктів педагогічного процесу); смислотворча (формування усвідомленості діяльності та взаємодії); мотиваційна (визначення спрямованості спільної діяльності на результат); корекційна (спонукання до змін у взаємодії й діяльності) [2].

На основі теоретичних досліджень та аналізу власного досвіду можна виділити такі аспекти рефлексії майбутніх фахівців у навчальній діяльності: усвідомлення себе як суб'єкта навчально-професійної діяльності; усвідомлення особливостей навчально-професійної діяльності; прагнення до самопізнання; здатність до самопостереження у процесі навчальної діяльності з метою самоконтролю і подальшої саморегуляції; націленість на пізнання своїх навчальних можливостей і здібностей та порівняння їх з вимогами майбутньої професійної діяльності; порівняльний аналіз результатів досягнутого.

Педагогічна практика є необхідною складовою підготовки майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання, що розв'язує завдання формування та удосконалення знань, умінь та навичок естетико-виховної роботи з молодшими школярами. Залучення студентів до естетичного виховання молодших школярів відбувалося у процесі проходження різних видів педагогічної практики. Вивчаючи проблему занурення особистості майбутнього фахівця у професійне середовище та використання потенціалу

педагогічної практики, її науково-педагогічне та організаційно-методичне забезпечення ми орієнтувалися на доробки А.Абдулліної, О.Дубасенюк, Г.Кіт, Н.Кічук, Г.Локаревої, О.Матвієнко, Г.Тарасенко, І.Пальшкової, Н.Пахальчук, І.Шапошнікової та ін.. Науковцями виокремлено провідні функції педагогічної практики, зокрема: актуалізація, розширення, поглиблення знань, отриманих у фаховій підготовці та їх творче застосування у власній педагогічній діяльності, розвиток педагогічного мислення і формування основ професійної майстерності, закріплення умінь і навичок та удосконалення власної професійної діяльності з переходом від репродуктивного виконання конкретних дій до продуктивно-творчого.

Змістово-організаційні засади педагогічної практики у підготовці майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів розроблялися нами з урахуванням принципів:

- послідовності і наступності, динамічності і поліфункціональності, що передбачає змістовий взаємозв'язок усіх видів практики, коли засвоєння нового вибудовується на основі набутого студентами досвіду на попередніх етапах практичної підготовки з поступовим нарощуванням обсягу та ускладненням змісту діяльності;

- свободи вибору та врахування інтересів, потреб й індивідуальних особливостей студентів у виборі місця проходження практики, завдань практичної та науково-дослідної роботи у межах загальних завдань практики;

- співробітництва, що забезпечує побудову практики на засадах партнерства і співробітництва, вияву взаємовідповідальності за результати;

- творчої самореалізації особистості, що передбачає забезпечення оптимальних умов для підготовки майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів.

Змістово-організаційна побудова педагогічної практики як складової формування готовності майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів включала: підготовчий, навчально-діяльнісний та рефлексивний етапи. В організації практики ми виходили з потреб посилення естетичної спрямованості різних видів практики, забезпечення суб'єкт-суб'єктного, неперервного і творчого характеру підготовки кожного студента. Включення студентів у реальний педагогічний процес, складовою якого є естетичне виховання молодших школярів, актуалізувало систему теоретичних знань з педагогіки і методики естетичного виховання, естетики і мистецтвознавства й формування педагогічних умінь і навичок. Підготовка до різних видів практики

відбувалася на семінарських, лабораторно-практичних заняттях та при виконанні завдань для самостійної роботи, що сприяло формуванню естетико-педагогічних знань і вмінь та їх удосконаленню через практичне застосування. Студенти вчилися спостерігати та аналізувати педагогічні явища, розв'язувати педагогічні задачі й аналізувати педагогічні факти щодо естетичного виховання, власну навчальну і педагогічну діяльність, розробляти методичні документи й матеріали; знайомилися з методологією і методикою педагогічного дослідження, опанували навичками самостійної роботи з науково-методичною літературою та навичками самоаналізу набутого досвіду.

Спинимося на більш докладному розкритті кожного з етапів. Підготовчий етап започатковувався настановчим семінаром, що проводився для керівників груп практикантів представниками факультету, відповідальними за організацію і проведення практики. На семінар запрошувалися представники загальноосвітніх шкіл (базових для проходження практики), які знайомилися з програмою та узгоджували вимоги до діяльності та режиму роботи студентів. У співробітництві навчальних закладів і ВНЗ враховувався науково-методичний потенціал та готовність педагогічного колективу до створення оптимальних умов проходження практики у напрямі підготовки студентів до естетичного виховання молодших школярів. Після обговорення та затвердження організаційних моментів з керівниками практики проходила настановча конференція, на якій студенти знайомилися з програмою та завданнями практики.

Навчально-діяльнісний етап передбачав виконання студентами програми практики, варіативних проблемно-пошукових завдань, аналіз та обговорення з керівниками, вчителями та іншими студентами результатів набутого досвіду щодо естетичного виховання молодших школярів. Упродовж робочого етапу практики майбутні учителі початкових класів готували матеріали для обговорення на підсумковій конференції. Для надання студентам допомоги під час проходження практики організовувалися консультації, на яких викладачі давали поради щодо змісту, форм і методів навчально-виховної роботи естетичної спрямованості, аналізу професійно-педагогічної діяльності з естетичного виховання молодших школярів, рекомендації щодо літератури і технічних засобів навчання.

У ході рефлексивного етапу відбувалася підготовка до підсумкової конференції (виступи, щоденники практики, виставки стендів, газет, дитячих робіт, результатів досліджень і т.ін.) та безпосередня рефлексія набутого професійно-педагогічного досвіду завдяки дискусіям у малих групах (за місцем проходження), а пізніше на підсумковій конференції, на якій узагальнювалися підсумки роботи, визначалися завдання практики, які виявилися для студентів найцікавішими/нецікавими, найскладнішими /

найlepsими, окреслювалися недоліки і здобутки, інновації і творчі знахідки практикантів. В оцінці роботи практикантів зверталась увага на те, щоб звіти студентів про результати практики мали не формальний, а науково-дослідницький, рефлексивно-творчий характер.

У педагогічному щоденнику відображався план навчально-виховної роботи студентів-практикантів, рефлексивний аналіз проведених уроків та виховних заходів учителів і інших студентів, власної педагогічної діяльності та повсякденних педагогічних ситуацій, а також безпосередні враження від проходження практики, емоційне осмислення набутого досвіду.

Практика на четвертому курсі мала діяльнісно-практичний характер. У ході практики майбутні вчителі початкових класів набували практичного досвіду проведення різних напрямів роботи з естетичного виховання у початковій школі, аналізу й оцінки власної професійно-педагогічної діяльності. Включення студентів у хід педагогічного процесу початкової школи забезпечувало можливість включення у професійно-педагогічну діяльність, практичне опанування її змістом, орієнтування в перспективах і способах удосконалення згідно цілей професійно-педагогічної діяльності та конкретної педагогічної ситуації. Цьому сприяли бесіди з учителями з метою ознайомлення з вимогами до здійснення роботи з естетичного виховання, досвідом планування і розробки уроків; з'ясування ставлення до результатів власної діяльності, доцільності й ефективності реалізованих дій, осмислення професійних завдань з естетичного виховання для дітей різного віку.

У щоденниках практики студентами фіксувалися результати рефлексії власної професійно-педагогічної діяльності у напрямі естетичного виховання молодших школярів та розв'язання завдань практики, поєднання естетичного виховання з різними напрямками навчально-виховної роботи у початковій школі. Рефлексивна позиція майбутніх учителів початкових класів виявлялася у формулюванні цілей діяльності у напрямі естетичного виховання молодших школярів, осмисленні й коригуванні дій відповідно очікуваних результатів. Відбувалося співставлення теоретичних знань, моделей та стратегій організації професійної діяльності вчителя з естетичного виховання, що усвідомлювалися ними у вигляді науково-теоретичних знань, з реальними їх проявами. Показниками сформованості педагогічних умінь виступили: ступінь усвідомлення студентами своїх дій, вміння визначити причини та пояснити результат педагогічних дій; ступінь самостійності, відповідальності та активності студента. По завершенні практики майбутні учителі початкових класів висловлювали письмові пропозиції щодо власного бачення удосконалення та покращення змістово-організаційних засад роботи студентів-практикантів.

До підсумкової конференції студентами у звітах узагальнювалися одержані результати. Вони готували тематичні виступи, оформляли методичні розробки, фотоальбоми, стінгазети, відеоматеріали щодо реалізації естетичного виховання. На конференції обговорювалися досягнення та недоліки у проходженні педагогічної практики, позитивний досвід педагогічної діяльності, здобутки щодо реалізації естетичного виховання у початковій школі, підводилися підсумки виконання поставлених завдань, відзначаються найкращі доробки студентів. Крім того, для обговорення пропонувалися проблемні питання, пов'язані з конкретними умовами проходження практики.

На підсумковій конференції з педпрактики проводилися конкурси “Ярмарка ідей і талантів” та “Наша педагогічна майстерня”, що демонстрували найкращі педагогічні доробки студентів. Досвід, здобутий студентами при проходженні практики, використовувався на навчальних заняттях з педагогічних дисциплін, зокрема, обговорювалися результати рефлексивного осмислення складних педагогічних ситуацій, інноваційні розробки та здобутки; а також у написанні курсових робіт. Студентам пропонувалося стати в позицію вчителя і поставити самому собі або однокурсникам запитання від імені вчителя.

**Висновки і перспективи подальших розвідок.** Отже, підготовка студентів до естетичного виховання молодших школярів, безумовно, потребує посилення естетико-виховної спрямованості педагогічної практики, забезпечення її комплексного характеру, органічного взаємозв'язку з вивченням психолого-педагогічних курсів, спецсеминарів та спецкурсів. Проходження студентами педагогічної практики виступило як послідовний процес оволодіння різними видами професійно-педагогічної діяльності у напрямі естетичного виховання молодших школярів, розвитку педагогічної рефлексії, що забезпечувало самопізнання, самовизначення студентів у різних професійних ролях, вияв протиріч між наявним і необхідним обсягом знань і умінь та виступило спонукальним фактором неперервної самоосвіти і самоудосконалення у професійно-педагогічній діяльності. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці організаційно-методичних засад підготовки майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів.

#### Список використаних джерел:

1. Бизяева А. А. Психология думающего учителя: педагогическая рефлексия / А. А. Бизяева. – Псков: ПГПИ. – 2004. – 215 с.
2. Карнелович М. М. Рефлексия учителей на этапе послевузовского образования: пособие / М. М. Карнелович. – Гродно: ГрГУ, 2009. – 67 с.

3. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя / Л. М. Митина. – М.: Флинта: Москов. психолого-социал. ин-т, 1998. – 200 с.
4. Мышление учителя: личностные механизмы и понятийный аппарат / Под ред. Ю. М. Кулюткина, Г. С. Сухобской. – М., 1990. – 258 с.
5. Педагогическая практика в начальной школе / Под ред. Г.М.Коджаспировой, Л.В.Бориковой.- М.: АCADEMIA, 2000.- 272 с.
6. Пагута Т. Педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів. Проблеми підготовки сучасного вчителя. № 9.- Ч.1.- 2014.- С.66-72.
7. Шмельова Т.В. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до естетичного світосприймання в молодших школярів. Вісник Житомирського державного університету. Випуск 50. Педагогічні науки. – 2010. – С.147-150.

#### REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Bizjaeva A. A. Psihologija dumajushhego uchitelja: pedagogicheskaja refleksija / A. A. Bizjaeva. – Pskov: PGPI. – 2004. – 215 s. (in Russian)
2. Karnelovich M. M. Refleksija uchitelej na jetape poslevuzovskogo obrazovanija: posobie / M. M. Karnelovich. – Grodno: GrGu, 2009. – 67 s. (in Russian)
3. Mitina L. M. Psihologija professional'nogo razvitija uchitelja / L. M. Mitina. – M.: Flinta: Moskov. psihologo-social. in-t, 1998. – 200 s. (in Russian)
4. Myshlenie uchitelja: lichnostnye mehanizmy i ponjatijnyj apparat / Pod red. Ju. M. Kuljutkina, G. S. Suhobskoj. – M., 1990.- 258 s. (in Russian)
5. Pedagogicheskaja praktika v nachal'noj shkole / Pod red. G.M.Kodzhaspirovoj, L.V.Borikovej.- M.: АCADEMIA, 2000.- 272 s. (in Russian)
6. Pahuta T. Pedahohichni umovy efektyvnoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do estetychnoho vykhovannya molodshykh shkolyariv. Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya. # 9.- Ch.1.- 2014.- S.66-72. (in Ukrainian)
7. Shmel'ova T.V. Pedahohichni umovy pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do estetychnoho svitospruymannya v molodshykh shkolyariv. Visnyk Zhytomys'koho derzhavnoho universytetu. Vypusk 50. Pedahohichni nauky. – 2010. – S.147-150. (in Ukrainian)

**Аннотация.** В статье освещены особенности использования рефлексивного подхода в подготовке будущих учителей начальных классов к эстетическому воспитанию младших школьников в процессе прохождения педагогической практики. В содержательно-организационном построении педагогической практики мы исходили из потребностей усиления эстетической направленности различных видов практики, обеспечение субъект-субъектного, непрерывного и творческого характера подготовки каждого студента.

**Ключевые слова:** подготовка будущих учителей начальных классов, эстетическое воспитание, педагогическая практика, педагогическая рефлексия.

**Summary.** The article deals with the problem of using a reflective approach in training future teachers of primary school to esthetic education during teaching practice. In semantic-organizing structure of teaching practice as one of important component in forming readiness of future teachers to deep esthetic upbringing of junior pupils it is accented on the intensification of different kinds of practice; providing subject-subjective, continuous and creative nature of each student.

**Key words:** training future teachers of primary school, esthetic education, teaching practice, pedagogical reflection.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2015

Л. М. Баліка

### ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ ДОСВІДУ РОБОТИ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ІНТЕРЕСУ ДО ЧИТАННЯ

**Анотація.** В статті розглядаються методи і форми роботи шкільної бібліотеки у 60-91 рр. ХХ ст. з учнівською молоддю у процесі розвитку інтересу до читання. Зазначено, що сьогодні інтерес до книжки серед дітей різко знизився, що є тривожним фактом, адже читання безпосередньо пов'язане із становленням і розвитком особистості. Обґрунтовано, що ефективність бібліотечної роботи в школі пов'язана з тим, наскільки серйозно ведеться пропаганда літератури, що формує активну життєву позицію школярів, з науковим підходом до роботи, плануванням і розробкою перспектив, якісним комплектуванням фонду бібліотеки, використанням всіх можливостей форм і методів роботи шкільної бібліотеки з розвитку інтересу до читання в учнів.

**Ключові слова:** шкільна бібліотека, інтерес, інтерес до читання, методи, форми роботи.